

Téma: Vztahy mezi lidmi – Rodinné vztahy

Ročník: 6. / 7. ročník

Časová dotace: 45 minut

Podle RVP:

- **Vzdělávací oblasti:** Člověk a zdraví
- **Vzdělávací obor:** Výchova ke zdraví
- **Průřezová témata:** Osobnostní a sociální výchova (*Mezilidské vztahy*)
Multikulturní výchova (*Lidské vztahy*)
- **Mezipředmětové vztahy:** občanská výchova
rodinná výchova

Kompetence:

- ***k učení***
  - žák používá odborné termíny
  - žák třídí získané informace
  - žák zná cíl učení a směřuje k jeho naplnění
  - žák vyvozuje závěry ze získaných poznatků
- ***k řešení problémů***
  - žák se zamyslí nad problémem a zvolí vhodný způsob řešení
  - žák zhodnotí výsledek svého jednání
- ***komunikativní***
  - žák formuluje své myšlenky a vyslovuje je jasně a srozumitelně
  - žák se zapojuje do diskuze a odpovídá na zadané otázky
  - žák naslouchá druhým a dovede obhájit svůj názor
- ***sociální a personální***
  - žák spolupracuje ve skupině
  - žák přispívá k diskuzi ve třídě, respektuje názory druhých
  - žák se podílí na utváření příjemného klima ve třídním kolektivu
- ***občanské***
  - žák respektuje právo ostatních na vlastní názor
  - žák zná svá práva a povinnosti
  - žák se rozhoduje zodpovědně
- ***pracovní***
  - žák dodržuje pravidla bezpečnosti při práci
  - žák používá bezpečně nástroje, vybavení a materiály
  - žák volí vhodné pracovní podmínky
  - žák využívá znalosti a dovednosti při práci

VVC:

- Žák vysvětlí, co je to socializace a kde začíná.
- Žák vyjmenuje členy základní rodiny.
- Žák vyjmenuje 5 funkcí rodiny.
- Žák pochopí příbuzenské vazby a bude schopen sestavit vlastní rodokmen.

Pojmy opěrné: rodina, rodiče, prarodiče, sourozenci, příbuzenstvo

Pojmy nové: nukleární rodina, rozšířená rodina, manželství, registrované partnerství, monogamie, polygamie (polygynie/polyandrie), rozvod, osvojení, pěstounská péče, ústavní výchovná zařízení, socializace, primární sociální skupina

Průběh vyučovací hodiny:

Fáze hodiny	Popis činnosti	Metoda	Čas
Úvod	Pozdravení, zápis do třídní knihy - zjištění kdo chybí, zapsání tématu hodiny	Diskuze	2 min
Motivace	Aktivita – „Brainstorming“ - co víme o vztazích mezi lidmi a jaké známe role v životě člověka (příloha 1)	Diskuze, vyvolávání	6 min
Expozice	Základní informace o rodině - vznik rodiny, manželství, členové rodiny - funkce rodiny - typy rodiny	Výklad, diskuze k otázkám	20 min
Fixace	Zápis do sešitu - shrnutí nejdůležitějších informací (příloha 2)	Vyvolávání	10 min
Aplikace	Samostatná práce - pracovní list: „Rodokmen – příbuzenské vazby“ (příloha 3)	Samostatná práce, kontrola	5 min
Závěr	Ukončení hodiny, domácí úkol, rozloučení	Diskuze	2 min

Úvod

Příchod do třídy, pozdravení se s žáky. Žáci stojí v lavicích, po pozdravení si sedají. Učitel zjistí dotazem k žákům, kdo chybí a chybějící žáky zapíše do třídní knihy. Zapíše také téma hodiny.

Motivace

Aktivita – „Brainstorming“

Učitel stojí u tabule a opakuje s žáky téma z minulé hodiny – role v lidském životě. Nakreslí na tabuli panáčka a kolem něj připisuje různé role, které mu sdělí žáci. Žáci se hlásí a každý říká nějakou roli, kterou v životě člověk může plnit (dítě, rodič, prarodič, zaměstnanec, šéf, školák, učitel, ...). Poté následuje diskuze o tom, co dané role pro člověka znamenají a jak na něj působí (každá role vyžaduje určitá pravidla jednání a chování). Dále žáci s učitelem diskutují o tom, jaká role patří k jaké sociální skupině a jaké skupiny můžeme rozlišovat (malé/velké/formální/neformální).

Výsledkem je vybavení a upevnění si pojmu „SOCIALIZACE“. Socializace člověka začíná již od narození, v primární sociální skupině – RODINĚ.

„Brainstorming“ (příloha 1)

Expozice

Základní informace o rodině

Žák nejprve shrne aktivitu ze začátku hodiny a odpoví na otázku: *Co je to socializace a kdy a kde začíná?* Poté se dozví základní informace o rodině a jejích členech – otec, matka, prarodiče, sourozenci. Dále jsou položeny otázky: *Víš, jak rodina vzniká? Jak je rodina velká a kdo všechno do ní patří? Rozlišuje se nějak rodina dle jejích členů?* Těmito otázkami se postupně směřuje aktivizaci žáků, aby přemýšleli, a také k cílům hodiny.

Fixace

Zápis do sešitu

Učitel se ptá a žáci na základě otázek opakují základní poznatky z dané hodiny:

- *Co je to socializace?*
- *Kde začíná proces socializace?*
- *Co je to rodina?*
- *Jaké může mít členy a jak se podle toho rozlišuje?*
- *Jak rodina vzniká?*
- *Jakou má rodina funkci?*
- *Jaké jsou typy rodin?*

Žáci odpovídají na dotazy a současně si zapisují nejdůležitější poznatky do sešitu, čímž si upevnují znalost daných pojmů a souvislostí.

Zápis (příloha 2)

Aplikace

Samostatná práce

Žáci dostanou každý svůj pracovní list, na kterém je vyobrazen rodokmen příbuzenských vztahů a tabulka s charakteristikou jednotlivých vztahů (př. *Manželův či manželčin otec*, *Dceřin manžel*, ...). Žáci mají za úkol, na základě vyobrazeného rodokmenu, najít příbuzenský vztah a podle zadaných charakteristik doplnit tabulku (př. *Manželův či manželčin otec* = *TCHÁN*, *Dceřin manžel* = *ZEŤ*, ...). Učitel upozorní žáky, že šrafovaná čára znamená sňatek, plná čára značí pokrevnost (potomci manželů, sourozenci).

Pracovní list (příloha 3)

Závěr

Ukončení hodiny a zapsání domácího úkolu:

- *Nakresli vlastní rodokmen.*
- *Vyhledej, co znamenají pojmy: PASTORKYNĚ, KMOTR, UJČEN, TETEC, SVAK*

Poděkování za pozornost, rozloučení se s žáky, úklid třídy.

Teoretická příprava na hodinu

SOCIÁLNÍ ROLE

- Očekávaný způsob chování.
- Plnění funkcí určité role by se nemělo odvíjet od člověka, ale od samotné role -> očekávaný způsob jednání bez ohledu na člověka, který danou roli vykonává (př. policista, zdravotník, hasič, právník,...)
- Každý člověk během života prochází určitými rolami.
- Některé role jsou společné pro všechny lidi (dítě, adolescent, dospělý, žák, přítel, ...)
- Role mohou být nezávislé (učitel ve škole, zaměstnanec v práci, prodavač v obchodě,...), nebo souběžné (matka + manželka v rodině).

SOCIÁLNÍ SKUPINA

- Plnění rolí souvisí s určitou sociální skupinou.
- Stejně jako jednotlivé role, i sociální skupiny vyžadují určité chování.
- Je to sdružení dvou a více lidí, mezi nimiž fungují určité vzájemné vztahy.
- Členové jsou spojeni zájmy, vykonávanou činností, společnou komunikací, uznáváním společných hodnot, atd.
- Sociální skupiny lze rozdělit do několika kategorií:

- Podle velikosti
  - malé – interpersonální vazby, jedinec má osobní vztah ke všem členům skupiny (rodina, zájmový kroužek, sportovní tým, kamarádská parta)
  - velké – zprostředkované vazby, jedinec se se všemi členy nezná (zná jen některé členy), důraz na sociální role (nadřízený/podřízený), jedinci mívají společné symboly (vlajka, znak, stejnokroj, rituály), společný cíl (národ, politické skupiny, ...)
- Podle vazby mezi členy:
  - primární – vztahy jsou pro členy důležité, je zde osobní kontakt se všemi členy, výrazná motivace a vzor chování pro ostatní členy skupiny
  - sekundární – vztahy neosobní, důležitou funkcí je dosažení určitých společných cílů, nikoli vytváření osobních vztahů mezi členy (organizace, sdružení, ...)
- Podle způsobu vzniku:
  - formální – vytvářené záměrně, chování ve skupině je účelové, směřuje k dosažení nějakých cílů, vazby mezi členy jsou neosobní a vyplývají z nich určité povinnosti (zaměstnání – firma)
  - neformální – vytvářené spontánně, osobnost členů určuje jejich postavení ve skupině – ovlivněno uznáním a oblibou ostatních členů skupiny (rodina)
- Podle stability:
  - přechodné – utvořené dočasně, pod záminkou dosažení nějakého cíle; pokud je cíl dosažen, skupina se rozpadá (návštěvníci kina, divadla, koncertu, ...)
  - stálé – fungují stále, trvale (rodina, národ)

SOCIALIZACE

- Jinými slovy zespolečnění, formování jedince a jeho začleňování do společnosti.
- Je to celoživotní proces učení a osvojování si jazyka, určitých sociálních hodnot, norem chování, mezilidských vztahů a fungování ve společnosti.
- V průběhu socializace na člověka působí určité sociální skupiny a jejich role.
- Na proces socializace působí mnoho vlivů.
- Základním a primárním činitelem, který na jedince působí od narození a téměř po celý život, je rodina.
- Dalšími faktory může být vrstevnická skupina, třídní kolektiv, škola, aj., ale také prostředky hromadné komunikace (TV, rádio, tisk, kulturní a společenské akce)

RODINA

- Nejmenší přirozená lidská společnost.
- Skládá se z muže, ženy a dětí = primární (nukleární) rodina
- Pokud bydlí společně s primární rodinou ještě další členové rodiny (babičky, dědečci, strýcové, tety, ...) = rozšířená rodina.

- Rodina je nejstarší sociální útvar (malá společnost), jejíž členové jsou pokrevně spojeni.
- Rodina vzniká již uzavřením manželství mezi párem, či narozením dítěte (dnes sňatek není podmínkou a mnoho rodin tvoří nesezdané páry a jejich děti)
- Rodina, i její jednotliví členové, plní určité funkce:
  - o Funkce rodiny
    - emocionální – porozumění, láska, podpora
    - výchovná – vštípení základních lidských mravů, hodnot, pravidla slušného chování
    - ochranná – pocit bezpečí, jistoty, podpora
    - materiální – bydlení, potrava, ošacení, kroužky, ...
    - biologická – vychovávání nové generace (potomci)
- Z hlediska jednotlivých členů rodiny rozlišujeme také následující:
  - o Typy rodin
    - základní (nukleární) – tvořena matkou, otcem a dětmi
    - rozšířená – tvořena základní rodinou a dalším příbuzenstvem (prarodiče, tety a strýcové, bratrance a sestřenice, ...)
    - orientační – rodina, ve které se jedinec narodí a která jej odlišuje od ostatních rodin (př. rodina Novákova, Dvořákova, ...)
    - reprodukční (rozmnožovací) – „nová“, rodina založená novým manželstvím
- Každý jedinec se narodí do určité rodiny, která je zároveň první sociální skupinou, formující jedincovu osobnost. (Dobrý člověk se formuje rodinným prostředím.)
- V rodině se učíme nejen řeči, prvním poznatkům, ale také způsobům chování a jednání v různých situacích (zdravení, pomáhání slabším, poděkování, atd.)
- Rodina předává potomkům sama sebe – rodiče vychovávají své potomky ne prostřednictvím nařízení a příkazů, ale pomocí vytváření příjemného prostředí, toho jaké vztahy v něm pěstují a jaké city pěstují ve svých dětech.
- Největší podíl na výchově mají RODIČE (nezastupitelnou roli však hrají také prarodiče – babičky a dědečkové)

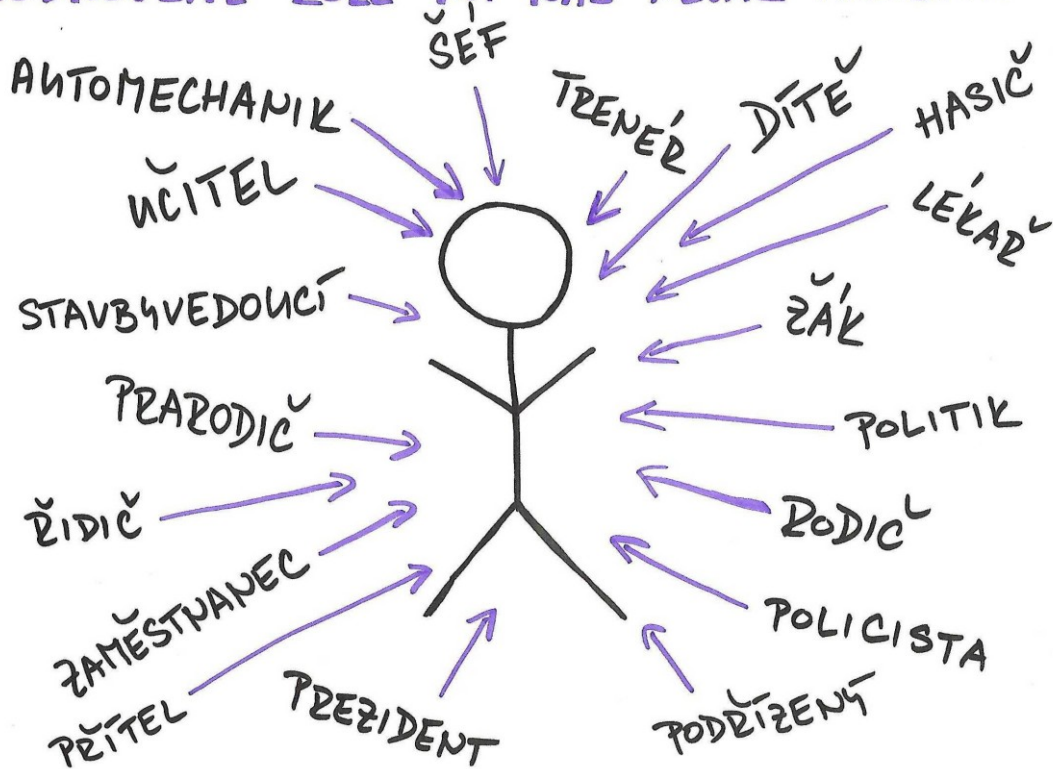
MANŽELSTVÍ

- Právní a společenská instituce, tvořící legislativní základ pro vytvoření rodiny.
- Tradice manželství se mohou lišit v závislosti na dané kultuře (výběr partnera/ky, práva a povinnosti manžela/ky, počet a pohlaví partnerů, počet dětí, ...).
- V ČR je manželství dobrovolné a znamená trvalé soužití dvou osob opačného pohlaví (heterogenní monogamní manželství), uzavřené právním aktem – sňatkem.
- Harmonické manželství poskytuje citové bezpečí a uspokojení oběma manželům; vytváří také základ a vhodné podmínky pro vývoj a výchovu dětí.
- Partneri vstupující do manželství musí být psychicky, sociálně i ekonomicky zralí a samozřejmě plnoletí.
- To, jaké bude naše manželství, pravděpodobně ovlivňují již manželské vztahy našich rodičů.
- Otec a matka jsou prvními modely, podle kterých si děti dotvářejí obraz svého budoucího partnera/ky. Přejímají životní hodnoty a styl svých rodičů, i konkrétní obraz manželského soužití, který se poté snaží aplikovat na svého budoucího partnera.

„BRAINSTORMING“

JEDNOTLIVÉ ROLE NA NAŠ NĚJAK PŮSOBÍ...

Vztahy mezi lidmi – RODINNÉ VZTAHY

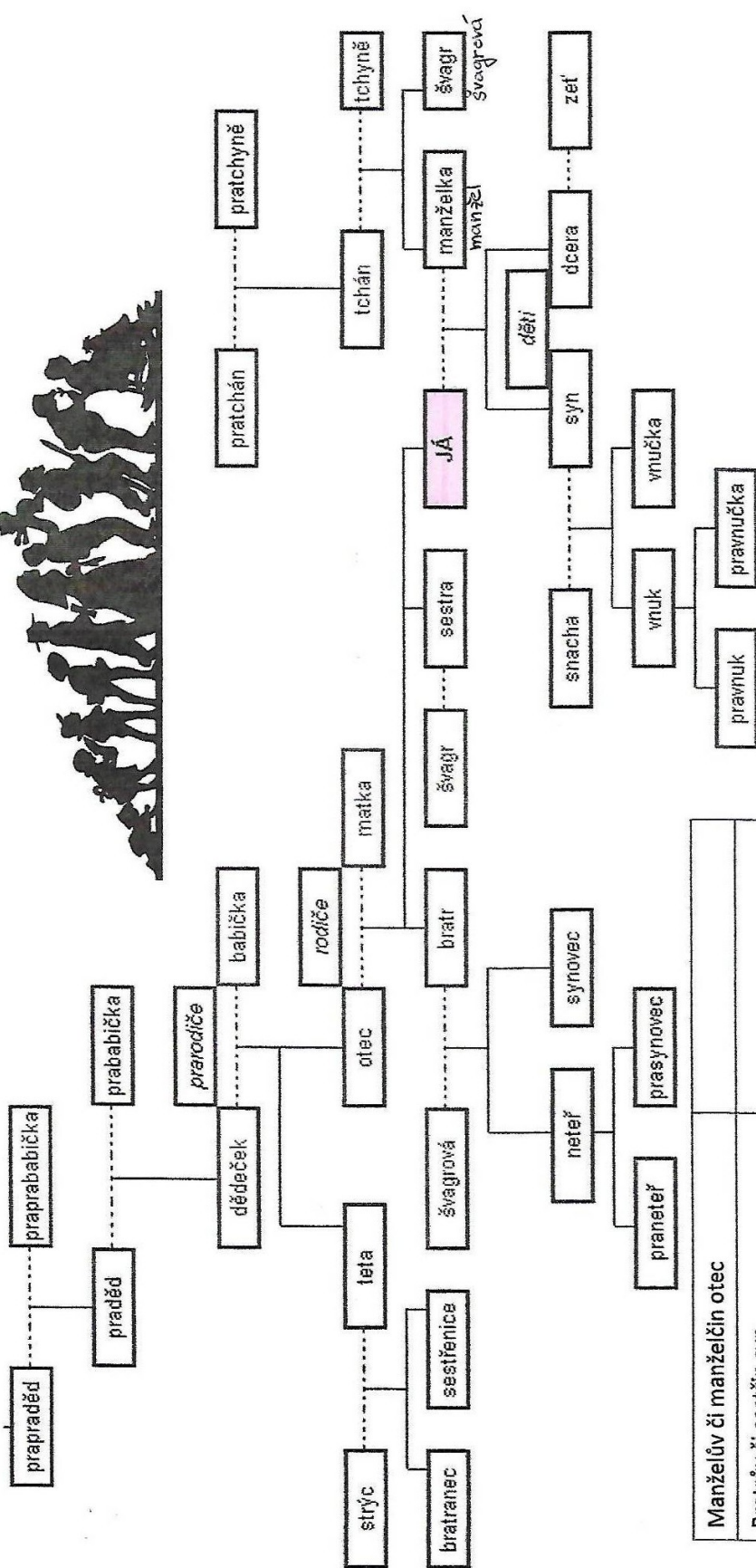
- člověk během života několik různých **rolí** (některé společné – dítě, žák, ...)
- je součástí několika různých **sociálních skupin**
- role a skupina mají svá pravidla, vyžadují určité chování
- role a skupiny na nás působí = SOCIALIZACE

➔ Primární sociální skupina – RODINA

- první sociální skupina, narodíme se do ní
- učíme se v ní základním poznatkům, chování, jednání
- učení řídí RODIČE
- rodiče žijí v MANŽELSTVÍ
  - v ČR monogamní, heterogenní
  - registrované partnerství (v ČR od roku 2006)
- rodina má určité funkce:
  1. EMOCIONÁLNÍ – jistota, láska, porozumění
  2. VÝCHOVNÁ – základní principy slušného chování a jednání
  3. OCHRANNÁ – bezpečí, ochrana, podpora
  4. MATERIÁLNÍ (EKONOMICKÁ) – bydlení, potrava, šacení, ...
  5. BIOLOGICKÁ – zajištění nové generace (potomci)
- dle členů rozlišujeme typy rodin:
  1. ZÁKLADNÍ (NUKLEÁRNÍ) – matka, otec, děti
  2. ROZŠÍŘENÁ – základní rodina + další příbuzní (prarodiče, tety, bratřenci, ...)
  3. ORIENTAČNÍ – do které se narodíme, odlišuje nás (př. Nováková, Dvořáková, ...)
  4. ROZMNOŽOVACÍ – založená novým manželstvím

Pracovní list – „RODOKMEN PŘÍBUZENSKÝCH VZTAHŮ“

Manželův či manželčin otec	
Bratrův či sestřin syn	
Otcův či matčin bratr	
Manželova či manželčina matka	
Manželka otcova či matčina bratra	
Dceřin manžel	
Syn strýce a tety	
Manžel otcovy či matčiny sestry	
Bratrova či sestřina dcera	

Literatura a zdroje:

- BÍLÝ, Jiří. *Výchova k občanství: učební texty pro 6. - 9. ročník základní školy a odpovídající ročníky osmiletého gymnázia*. Praha: Fortuna, 1995. ISBN 80-7168-187-3.
- GČR: Výpisy. *GENEALOGIE ČR* [online]. Copyright © www.Xtree.cz [cit. 04.10.2017]. Dostupné z: http://xtree.cz/vy_rodina.php
- JANOŠKOVÁ, Dagmar, Monika ONDRÁČKOVÁ a Anna ČEČILOVÁ. *Občanská výchova 6: s blokem Rodinná výchova: pro základní školy a víceletá gymnázia*. 2., upr. vyd. Plzeň: Fraus, 2009. ISBN 978-80-7238-886-8.
- JANOŠKOVÁ, Dagmar. *Občanská výchova 7: Rodinná výchova 7: učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia*. Plzeň: Fraus, 2004. ISBN 80-7238-325-6.
- KREJČÍ, Milada a Dagmar ŠAFRÁNKOVÁ. *Výchova ke zdravému životnímu stylu: pro 2. stupeň ZŠ a odpovídající ročníky víceletých gymnázií*. Plzeň: Fraus, 2012. ISBN 978-80-7238-930-8.